

A HAGYOMÁNY ÉS A FOLYTONOSSÁG - MA

A folytonosság valamely jelenségnek térben és időben való folyamatos létezését jelenti, mely létezés a jelenség különös természete szerint való.

Lévén szó azonban itt a hagyományról, amely a gondolatmenetben külön hangsúlyt kap, szükséges a jelenség tágabb köre, nevezetesen a hagyományt lényegében érintő, azt szinte megrendítő hatások természete és a hatás mivolta felett is eltűnődni.

Mindezt azért, hogy beigazolódjék, egy kultúra vonzatában is belátható legyen a folyamatosság kényszere, mely folyamatosság a hagyományból ered, azon alapul, és minden hatásra a maga alkalmas válaszait adja. Ebből kitántorítani nem lehet, nem szabad. A fa, törzsben

kettévágva, már csak bokros vadhajításokat hoz, koronája pedig nem hajt gyökeret.

A magyar kultúrát az évezredek folyamán sokféle hatás érte, de mint erős gyökérezetű különösség, e hatásokat mindig képes volt megemészteni és magába olvasztani.

Az elmúlt sok évszázadban az egyes népek, az egyes kultúrák azonban bizonyos távolságot tarthattak, a hírsere nehézkes, az utazás ritka és drága, az élettempó és az életforma lassúbb és körütekintőbb volt. Volt ideje tehát a szellemnek is a befogadásra és az emésztésre.

Az újkor technikai rohama, a két világháború, a forradalmak, veszteségek, változások, a mesterséges befolyásolás hatalmas vállalkozásai, a mostani békeidő érdektelen jóléti gondolkodásmódja és persze a népesség hallatlan megszorodása a világon — mindez a kultúrákat olyan külső és belső nyomás alá vette, amelynek következményei szinte beláthatatlanok, a kis lélekszámú népek kultúráját pedig különösen veszélyeztetik.

E kultúrák, melyeknél a hagyományhoz való ragaszkodás egyben a léthez való társadalmi és politikai ragaszkodást is jelenti, korábban paradox módon sokkal idegesebben fogadták a tőlük idegen hatásokat, mint ma, mert ezek a hatások ugyan ismertek, mégis riasztóak, félelmet keltőek voltak. A maiak viszont a jellegtelenység hízelgő álarcában jelentkeznek, a szellemi igénytelenség és az anyagi igényesség hamis humanizmusát árulják nemzetközi méretekben, egy „kozmosz divat” ajándécsomagjaiként érkezve a fellazult és tétova közösségekhez. Ez alól a hatás alól, amely immár fél évszázada teleharsogja a világot, egyetlen új generáció sem tudja kivonni magát. A gyermek bizonyos adott körülmények közé születik, s azokat szinte öröktől valónak tekintik, szülein és társain át paradicsomi helyzetnek érzi. Mikor felnő, meglepődve látja ugyan, hogy valami elveszett, hogy egyedül van, nincs leki-szellemi otthona, hogy érzékeiben már senkiföldje a világ — de legföljebb egy-egy nagyobb hatalmi hatás ellenzője lesz, a maga alkotóbb feladatáig már nem jut el, hiszen nincsen hozzá anyatejjel szívtott, gondoskodással örökített érzéke.

A kultúrákat ma sem kíméli a történelem. Mind újabb és újabb próbatétel elé kerülnek; létük és változásaik népük történelmi helyzetéből is következnek.

A magyar kultúra is ennek a szövedéknek egy csomója, a sok új külső és belső hatással, változással szintúgy meg kell birkóznia. Eredetibb és értékesebb annál, mint hogy kiszűrődjön. Időtlen.

Melyek azok az erők ma, amiknek csomópontjában a hagyomány folytonossága feszül, milyen környezetben és milyen állapotban él, növekszik a magyar kultúra évezredes fája?

A hatások így csoportosíthatók:

I. Külső hatások, melyek részint

1. a kor ipari civilizációjának gazdasági és technikai következményei, részint
2. a kor világnézeti erőinek politikai és ideológiai következményei.

A két hatás specifikusan is jelentkezhethet, s ennek megfelelően is jellemezhető úgy mint:

- kozmopolita (gazdasági + nemzetközi),
- sematikus (politikai + nemzetközi),
- nacionális (politikai + nemzeti) hatások, melyek mindegyike a két első, 1. és 2. manipulációja és befolyása formájául szolgálhat, akár pl. a divat képében is.

A tömegek kielégítésének és megnyerésének szándéka viszont a legveszedelmesebb jelenséget, a kommercialitást szüli, ami ma a kultúrák legpusztítóbb rákfénje.

II. Belső hatások. Ezek legfőbb motívumai:

1. a megélt és olvasott történelem összhatása, és
2. a legújabb kor tartós világnézeti megrendülése, illetve annak a lelki-szellemi közérzetre gyakorolt hatása az egyéni diszharmóniától a kis és nagyobb közösségek felbomlásáig.

E legfőbb és legáltalánosabb hatásokra a korábbiakhoz képest az át-tételesség és az erőszak, az ember lelki viszonyaira pedig silányabb és rendezetlenebb belső állapot jellemző, melyben azonban magától értető-

dően talál újra egymásra egy már eltemetettnek tűnt ősbibb közösségiség és a mai, maga mögött hidakat felégető ember. Mintha a történelem lég-tornászmutatványát látnánk, ahogy hatalmas billenéssel örvénybe fordul a test, s ami alul volt, hirtelen felülkerekedik. Más mércék, más distanciák kavargják fel a letisztult képzeteket, és meg is zavarják azokat, gyakran a kilátástalanság örvényeibe sodorva őket. Pedig az ugró is a fogóra, a fogó a lengő trapézra — ez a tartószerkezeten át, amaz pedig a súlypontja révén — a hatalmas gravitációra támaszkodik. Az összefüggések metaforája, a cirkusz kupolájában.

A kultúrák sorsa is a kötések sorsa. Benne a legtartósabb kötés a legfőbb elem, a hűség otthonossága, mely csak akkor fogad be más kötődéseket, ha azok a szövődék mély rendjét — légyen bármi feszülés — fel nem szakítják.

A megtörtént dolgok kellő bizonyosságot adnak a történelemre, és a történelem sem más, mint a Genézis története.

A részletek a homályban maradnak, az események partján legtöbbször mit sem tudunk, de a változások lényegét kövületekként őrzik a hagyomány „ezer rovátkarajza”. Szépségét, igazságát, a legtöbb kötést a kultúrának épp ez a *lényegi* természete adja, és a sorsa maga — az, hogy átvészelte az időt.

De vajon átvészeli-e ma, s ha mégis, hát minek köszönhetően? Mi lesz a külső és belső hatások eredője egy olyan hajnalon, amikor a minőségekről kell számot adni magunknak, idegennek?! S a mércéről, hogy mi a minőség?

Kultúránk új, nagy próbatételét vizsgálja öntudatlanul. Egy nép, amely felkészületlen és elaltatott volt amikor megrendítő változások jöttek — mára magára maradt, és belső szétszóródással válaszol. Voltaképp utolsó bástyáját feladva teszi ezt, hiszen gyakran csak vegetáló korábbi életében sokszor — és legtöbbször — a konok, közös passzivitás volt az egyetlen fegyvere. Várni, várni; az időben bízva az óvatosság ösztönparancsára hallgatott, hogy riadtan és betemetetten is megőrizhesse önmagát.

Ám minden felszakadt. Az ember — egy szkarabeusz hitével — a fenyegető közös halálnak küszöbén ma életre akar berendezkedni. És ez az élet, amit éltetünk, megéltet minket is, de immár a maga módján: nincs sem tér, sem idő a várakozásra.

(1980)